

Концептуальні положення педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх

Статтю присвячено розгляду проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки. Схарактеризовано теоретичні положення щодо визначення категорії «педагогічна система». Проаналізовано категорії «педагогічна система» та «концепція». Обґрунтовано визначення та концептуальні положення педагогічної системи формування професійної готовності соціальних педагогів.

Ключові слова: делінквентна поведінка, соціальний педагог, професійна готовність, концепція, педагогічна система.

Постановка наукової проблеми та її значення. Процеси, які відбулися в нашому суспільстві упродовж останнього десятиріччя, зумовили загострення старих і виникнення нових суспільних проблем. Вони пов'язані із життєдіяльністю людини і потребують комплексного вирішення у сфері соціального захисту, психолого-педагогічної підтримки особистості, сім'ї, різноманітних груп населення.

Зростаюча складність і різноманіття форм соціокультурного розвитку суспільства вимагає нових підходів до його вивчення, до посилення культурної та ідеологічної функції вищої соціально-педагогічної освіти. Тому важливим завданням залишається підвищення якості освіти, при цьому якість освіти залежить не лише від процесу засвоєння знань, навичок і вмінь, а особливо важливим є процес становлення студента як суб'єкта різноманітних видів і форм розумової діяльності людини та особистості громадянина.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Важливою функцією соціального педагога є соціально-профілактична, яку, підкреслюється, він приводить у дію за допомогою соціально-правових та юридичних механізмів для подолання негативних впливів навколишнього середовища.

Узагальнено реалізація соціальним педагогом соціально-профілактичної функції передбачає: організацію системи профілактичних заходів щодо попередження поведінки, яка відхиляється (девіантної), і злочинної (делінквентної) поведінки дітей та підлітків; надання впливу на формування морально-правової стійкості; організацію системи заходів щодо соціального оздоровлення сім'ї; своєчасну соціально-правову й іншу допомогу сім'ям і дітям груп соціального ризику.

Отже, професійна профілактична діяльність соціального педагога охоплює розв'язання кола проблем, пов'язаних із проявами делінквентної поведінки. Тому сьогодні постала потреба в соціальних педагогах, які б володіли науковими знаннями та досвідом і могли застосовувати їх у повсякденній профілактичній діяльності з неповнолітніми. Тому підготовка майбутнього соціального педагога до соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки потребує розроблення педагогічної системи. Особливості підготовки фахівців до соціально-педагогічної діяльності розглядали у своїх працях В. Бочарова, Ю. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, Г. Лактіонова, Л. Мішик, І. Мигович, В. Поліщук, Ю. Поліщук, С. Харченко та ін. Зазначені автори наводили моделі підготовки фахівців, але окремо модель підготовки майбутнього соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх не розглядали. Загально відомо, що всяка педагогічна система повинна спиратися на певні концептуальні положення, на підставі яких і розробляється модель та зміст педагогічної системи.

Отже, **мета** статті – визначення концептуальних положень педагогічної системи підготовки майбутнього соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вивчення теоретико-методологічного аспекту проблеми розроблення концепції педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх вимагає використання системного, інтеграційного, особистісно-діяльнісного та техно-логічного підходів.

Системний підхід – ключовий методологічний напрям сучасного загальнонаукового пізнання, який полягає в дослідженні будь-якого об'єкта чи явища як системи. Системно підхід вважається однією з фундаментальних стратегій наукового дослідження, що дає можливість отримати знання про явище, яке вивчається, як про цілісний об'єкт, що розвивається. Початковою ідеєю системного підходу є положення про загальний зв'язок і зумовленість усіх явищ дійсності та пізнання, про системний їх характер.

Системний підхід дає можливість визначити структурні елементи моделі формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх, здійснити їх аналіз, виявити зовнішні та внутрішні зв'язки, визначити принципи, розкрити зміст й обґрунтувати вибір дидактичного та методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Інтеграційний підхід передбачає виокремлення в навчальному процесі та аналіз усіх інтеграційних складників: базового принципу, тенденції, ролі, характеристики, властивості, функції. Він показує можливості використання цих інтеграційних складників як каталізаторів ефективності навчального процесу. Реалізація інтегрованого навчання сприяє розвитку в студентів здатності сприймати і засвоювати соціально-педагогічні знання як єдине ціле. Наявність такої здатності дає змогу майбутньому соціальному педагогові організувати профілактичні заходи відповідно до сучасних вимог [7, с. 67].

Особистісно-діяльнісний підхід визначає найважливіші методологічні орієнтири організації дидактичного та методичного забезпечення освітнього процесу професійної математичної підготовки як системи, що забезпечує можливості для вирішення проблем професійно-особистісного становлення майбутнього соціального педагога та задоволення його навчальних потреб [4, с. 76].

Технологічний підхід – інструментальний засіб системного перетворення нинішнього процесу підготовки майбутніх педагогів, що виступає важливим ресурсом підвищення його результативності [5, с. 103–104]. Обов'язковими ознаками технологічного підходу є його реалізація через педагогічно обґрунтовану сукупність загальнонавчальних технологій, які мають чітку процесуальну структуру, визначені умови й етапи їх успішного застосування, прогнозовані результати, що підлягають кількісному та якісному оцінюванню.

Отже, стратегічні орієнтири у визначенні теоретико-методологічних засад педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх – це створення умов для «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії учасників педагогічного процесу; дотримання положень системного, особистісно-діялісного й інтеграційно-технологічного підходів, оптимальне поєднання традицій і тенденцій розвитку методики соціально-педагогічної освіти під час моделювання змісту, форм та методів організації навчального процесу.

При розробленні концепції педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх ми дотримувалися системних принципів: цілісності, багаторівневості, безперервності, спадкоємності, відповідності та принцип зв'язку теорії і практики [3].

Під компонентами системи розумітимемо лише ті її структурні частини, які перебувають у постійній взаємодії з іншими структурними одиницями в межах цієї цілісної системи та взаємодія яких зумовлює виявлення притаманних цілому якісних особливостей. Для виконання такої вимоги при створенні педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх потрібне доведення того, що виділені компоненти є саме компонентами цієї системи, а не випадково обраними й не пов'язаними структурними частинами.

Науковці дефініцію «педагогічна система» тлумачать так: навчальний процес, система навчального процесу. Провідними компонентами цієї системи у вищій школі С. Архангельський вважає зміст, засоби, форми й методи навчання, навчальну роботу студентів, навчальну та наукову діяльність викладачів [8]. За Ю. Бабанським, педагогічна система – це цілісний процес, який потрібно тлумачити двояко: з погляду «складу системи, у якій функціонує процес, і складу самого процесу» [1]. На думку В. Беспалько, педагогічна система – це замкнена структура, яка має відповідну функцію, що задається соціальним замовленням, і виступає як головна підсистема освітньої системи, до складу якої входять учні, цілі, зміст, процеси, організаційні форми, засоби навчання [2]. Згідно з Н. Кузьміною, педагогічна система – це множина взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, підпорядкованих цілям виховання, освіти й навчання підростаючого покоління та дорослих людей [6].

Отже, на основі комплексного аналізу різноманітних підходів щодо понять «концепція», «педагогічна система» визначимо концепцію педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх як спрямовану на конкретний педагогічний результат упорядкованої за певними ознаками множини взаємопов'язаних компонентів, що утворюють керовану цілісність, яка об'єднана спільною метою

функціонування і передбачає створення педагогічних умов для формування в майбутнього соціального педагога здатності та готовності проводити соціально-педагогічну профілактику делінквентної поведінки неповнолітніх.

Орієнтуючись на викладене, сформулюємо основні концептуальні положення системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх.

Перше концептуальне положення полягає в тому, що особистісний і професійний розвиток студентів – майбутніх соціальних педагогів – розглядаємо як головну мету. Це положення зумовлює суб'єктивність студента, який самостійно планує та реалізує своє навчання і розвиток. Виходячи із цього, критеріями ефективної організації формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх виступають параметри особистісного й професійного розвитку.

Друге концептуальне положення визначає, що обрані методологічні підходи в дослідженні (системний, інтеграційний, особистісно-діяльнісний, технологічний) зможуть забезпечити формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх і ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній формі взаємодії майбутніх соціальних педагогів та всіх учасників навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Третє концептуальне положення полягає в тому, що педагогічна система формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх ґрунтується на принципах, вимогах програмно-методичного забезпечення навчального процесу з метою вдосконалення професійної підготовки напряму підготовки «соціальна педагогіка» та характеризується вибором певної моделі педагогічної системи професійного розвитку в навчальному процесі з відповідними компонентами та виражається в розробленні критеріїв, показників і рівнів професійної готовності.

Четверте концептуальне положення полягає в тому, що складники педагогічної системи формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх уключають цілі та завдання, змістовий ресурс, технологічне забезпечення та організаційні форми, які дають можливість формувати в студентів професійну готовність до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх.

П'яте концептуальне положення полягає в тому, що зміст педагогічної системи формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх передбачає відбір науково обґрунтованих і структурованих знань із циклу психолого-педагогічних дисциплін спеціальності «Соціальна педагогіка» та навчальні технології, які створюють умови для мотивації, стимулювання й активізації професійно-педагогічної діяльності майбутніх соціальних педагогів.

Шосте концептуальне положення полягає в тому, що педагогічна система формування професійної готовності соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх повинна передбачати:

- широке застосування форм і методів активного контекстного й імітаційного навчання, які сприяють оволодінню навчально-пізнавальною та професійно-педагогічною діяльністю;
- моделювання професійно-педагогічної діяльності в навчальному процесі підготовки фахівців шляхом проектування й розв'язання соціально-педагогічних завдань та оволодіння змістом інтегрованого спецкурсу «Соціально-педагогічна профілактика делінквентної поведінки» майбутніми соціальними педагогами, що забезпечує трансформацію прийомів навчальної роботи студентів у професійні уміння та якості;
- включення студентів у професійно-спрямовану діяльність, що передбачає перенесення засвоєних професійно-педагогічних знань, умінь, способів діяльності із соціально-профілактичної підготовки у практичну соціально-педагогічну діяльність;
- зміст навчання, який визначається рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних, педагогічних технологій та є рівноцінним майбутній професійній діяльності;
- випереджальний характер, що забезпечується формуванням професійної готовності й розвитком професійних педагогічних якостей майбутнього соціального педагога з навчальної,

кваліфікаційної та навчально-професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запропонована концепція педагогічної системи формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх виступає складником цілісного процесу підготовки. Концепція педагогічної системи передбачає оптимальне визначення цілей, цінностей та спрямованості цього процесу, осмислення взаємовпливу соціально-педагогічної освіти на практику соціально-педагогічної діяльності, процес її вдосконалення. У цілому запровадження зазначеної педагогічної системи створює можливості для розроблення моделі педагогічної системи для її практичного впровадження у вищих навчальних закладах.

Джерела та література

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1977. – 256 с.
2. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1977. – 244 с.
3. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Ю. Н. Галагузова. – М., 2001. – 373 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 1998, – 378 с.
5. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова : [монографія] / Л. В. Коваль. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 375 с.
6. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1980. – 172 с.
7. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
8. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высш. шк., 1980. – 368 с.

Чуносов Михаил. Концептуальные положения педагогической системы формирования профессиональной готовности будущих социальных педагогов к профилактике делинквентного поведения несовершеннолетних. В статье рассматривается концепция педагогической системы подготовки будущих социальных педагогов к профилактике делинквентного поведения. Показано, что концепция представляет собой направленное на конкретный педагогический результат упорядоченное множество взаимосвязанных компонентов, объединенных общей целью функционирования, предусматривающее создание педагогических условий для формирования у будущего социального педагога способности и готовности проводить социально-педагогическую профилактику делинквентного поведения несовершеннолетних. Описаны концептуальные положения педагогической системы: первое – личный и профессиональный рост будущих социальных педагогов рассматривается как главная цель, второе – избранные методологические подходы основываются на субъект-субъектной форме взаимодействия участников учебного процесса; третье – педагогическая система базируется на принципах, требованиях программно-методического обеспечения учебного процесса; четвертое – составляющие педагогической системы включают цели и задачи; содержательный ресурс, технологическое обеспечение и организационные формы; пятое – содержание педагогической системы предполагает отбор научно обоснованных и структурированных знаний из цикла психолого-педагогических дисциплин специальности «Социальная педагогика»; шестое – педагогическая система должна предусматривать: широкое применение форм и методов активного контекстного и имитационного обучения, овладения содержанием интегрированного спецкурса «Социально-педагогическая профилактика делинквентного поведения».

Ключевые слова: делинквентное поведение, социальный педагог, профессиональная готовность, концепция, педагогическая система.

Chunosov Michael. Conceptual Positions Pedagogical System of Formation of Professional Readiness of the Future Social Workers to Prevent Juvenile of Delinquency Behavior. The concept of pedagogical training system for future social workers to prevent deviant behavior. It is shown that pedagogicheskaya system aimed at obtaining specific results pedagogical ordered set of interrelated components functioning common goal establishes the pedagogical conditions for the formation of future ability and willingness of the social teacher do the job of prevention of juvenile delinquency. Describes the education system conceptual positions: first – personal and professional growth of future social workers regarded as the main goal, the second – the selected methodological approaches based on the theme – the subject forms of interaction between the participants of the educational process, and the third – teaching system based on the principles, requirements and software-methodical maintenance of educational process, the fourth –

the components of the system include the pedagogical goals and objectives, informative resource, providing technological and organizational forms, the fifth – the content pedagogicheskoy system includes a selection of science-based and structured knowledge of the cycle of psychological and pedagogical discipline specialty «social pedagogy», the sixth – the education system should include: the widespread use of forms and methods of modeling active learning content integrated course «Socio-educational prevention of delinquency behavior».

Key words: of delinquency behavior, social worker, professional readiness, concept, pedagogical system, of delinquency behavior.

Стаття надійшла до редколегії
26.05.2014 р.
